

85 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Αναμνήσεις ενός δεκάχρονου παιδιού

Ο Γερμανός αρπάζει τον Αλέξανδρο, τον πετά πάνω από τα κεφάλια των γυναικών.
Ο Αλέξανδρος Παπαδερός πέφτει σε ένα βράχο. Πόνιοι.
(σκίτσο Σπύρος Ορνερράκης 09-05-2026)

Ο Γερμανός αξιωματικός διατάζει να παραδοθούν όλα τα γυναικόπαιδα και να σκώσουν τα χέρια ψηλά. Τότε ο Αλέξανδρος Παπαδερός πήγε και στάθηκε μπροστά στον Γερμανό και κατέβασε αποφασιστικά και προκλητικά τα χέρια του προς τα κάτω.

(σκίτσο Σπύρος Ορνερράκης 19-03-2026)

Πάνω από 80 χρόνια έχουν περάσει από τον φοβερό εκείνο Μάιο του 1941, όταν οι Γερμανοί επιχειρήσαν από αέρος να καταλάβουν την Κρήτη. Η Μάχη της Κρήτης πέρασε στην ιστορία ως μία από τις πιο τρομερές που διεξήχθησαν ποτέ και για το γεγονός ότι οι κάτοικοι του νησιού αντιστάθηκαν στους Γερμανούς στρατιώτες με όποιο μέσο μπορούσαν.

Τα ερείπια του Λειβαδά.

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:
**ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ
ΕΥ. ΚΑΚΑΤΣΑΚΗΣ**

Η Κρήτη καταλήφθηκε! Η αντίσταση ξεκίνησε! Οι Γερμανοί κατακτητές συνέχισαν τις θηριωδίες τους καθόλη τη διάρκεια της Κατοχής, πολλές φορές ισοπεδώνοντας, λεηλατώντας και καίγοντας ολόκληρα χωριά, αλλά και εκτελώντας τους κατοίκους τους!

Στις 29 Σεπτεμβρίου του 1943 ήταν η... σειρά των Τριών Χωριών του Ανατολικού Σελίνου, Κουστογέρακου, Λειβαδάς και Μονής, που ήταν κέντρα Αντίστασης.

Ο 93χρονος δρ Θεολογίας Αλέξανδρος Παπαδερός, που ως μικρό παιδί έζησε τα γεγονότα, μας έστειλε και δημοσιεύουμε σήμερα δύο σκίτσα που φιλοτέχνησε ο γνωστός Χανιώτης εικονογράφος, γελοιογράφος Σπύρος Ορνερράκης, όπου αποτυπώνεται ένα περιστατικό με πρωταγωνιστή τον δεκάχρονο τότε Αλέξανδρο, που συνέβη όταν οι Γερμανοί μάζεψαν τα γυναικόπαιδα του Λειβαδά, και κατόπιν τα οδήγησαν στις φυλακές της Αγιάς!

Μαζί με τα σκίτσα παραθέτουμε και ένα κείμενο του κ. Παπαδερού, το οποίο αναφέρεται στα γεγονότα όπως τα έζησε.

Το παρακάτω κείμενο με τίτλο: "Ανεξίτηλες στιγμές από το Ολοκαύτωμα του Λειβαδά Σελίνου" είχε δημοσιευθεί στα "Χ.ν." τον Σεπτέμβριο του 2022, και περιγράφει τα γεγονότα, μία καταγραφή της τοπικής ιστορίας μας που οφείλουμε να γνωρίζουμε, να σεβόμαστε αλλά και να μαθαίνουμε, κάτι που δυστυχώς δεν ισχύει...

«29 Σεπτεμβρίου 1943.

Η αναμενόμενη μαύρη μέρα των Τριών Χωριών του Ανατολικού Σελίνου Κρήτης, Κουστογέρακου, Λειβαδά και Μονής, είχε φτάσει.

Πριν καλοφέξει, η συνήθως αγραυλούσα μητέρα μου Μαρία με ξύπνησε και με έστει-

λε προς τον Βιτσιλόκουμο, για να κουτελώσω τα πρόβατά μας πριν μπουνε στην απαγορευμένη ζώνη που είχε ορίσει ο Γερμανικός Σταθμός της Σούγιας και τα χάσουμε. Εφθασα γρήγορα στην Πριναρέ, στη βρύση, από όπου είχα ευρύ οπτικό πεδίο. Πρόβατα δεν έβλεπα. Είδα όμως τους πρώτους Γερμανούς που πρόβαλαν ερχόμενοι από τη Σούγια. Κατάλαβα πως είχε έρθει η ώρα.

Έτρεξα πίσω στις γειτονιές του Λειβαδά φωνάζοντας δυνατά: «Οι τράγοι στους κήπους».

Ήταν το μυστικό σύνθημα που είχαμε συμφωνήσει για μια τέτοια περίπτωση. Έφτασα στη βορεινή γειτονιά του χωριού και γύρισα πίσω φωνάζοντας. Στη βρύση, περίπου στη μέση του χωριού, ήπια νερό και χωρίς καθυστέρηση κατέβηκα στην εκκλησία του χωριού μας, στους Αγίους Πάντες, και άρχισα να χτυπώ με το σείστρο στη μεγάλη καμπίνα που κρεμόταν στη γέρικη ελιά, εκεί που είναι σήμερα οι τάφοι.

Το κτύπημα γινόταν συνθηματικά επίσης, όπως είχαμε συμφωνήσει οι κάτοικοι του χωριού μας. Έτσι οι άντρες άρπαξαν τα άρματά τους και ανέβηκαν στο βουνό. Μόνο δύο γέροντες που δεν έφυγαν, εκτελέστηκαν την

ημέρα εκείνη: Ο Γιάννης Σειραδάκης και ο πρεσβύτερος αδελφός του πατέρα μου Γιάννης Παπαδερός.

Την ημέρα εκείνη απουσίαζαν ευτυχώς από την οικογένειά μας ο πατέρας μας Κωνσταντίνος (Κωστάκης), που είχε πάει στο Κακοδίκι, το χωριό καταγωγής της μητέρας μου, προκειμένου ο συγγενής μας Νικόλας Γεωργιακάκης (Γιωργιακονικολής), ξακουστός τσαγκάρης, να του πάρει μέτρα για να του ετοιμάσει καινούρια σιβάνια. Η πρώτη στην ηλικία αδελφή μου Ελένη ήταν στον Αζωγυρέ, παντρεμένη με τον Ευτύχη Παπαδογιαννάκη, που είχε επιστρέψει από την Αλβανία με βαριά κρουσάκια. Η δεύτερη στη σειρά γέννησης αδελφή μας Αφροδίτη και ο τέταρτος στη σειρά αδελφός μας Δημήτρης είχαν φύγει, πριν ξημερώσει, για το χωριό Αργαστήρι. Η Αφροδίτη, περιζήτητη μοδίστρα, πήγε και ετοίμασε τα νυφικά ρούχα της κόρης μιάς από τις αδελφές του πατέρα μας, που είχε παντρευτεί στο χωριό αυτό (οικογένεια Ψαράκη). Στον Λειβαδά είχαμε μείνει μόνον η μητέρα μας, η τρίτη στη σειρά αδελφή μας Γιαννούλα, εγώ, πέμπτος, και ο νεότερός μου Ευτύχιος, αργότερα Πρωτοπρεσβύτερος στην Ενορία 40 Εκκλησιών Θεσσαλονίκης, στην οποία Ενορία άφησε τον μεγάλο και περικαλλή ναό Κοιμήσεως της Θε-

τόκου. Τον αδελφό μου αυτόν μας τον στέφθηκε η ανθρωποκτόνος πανδημία στις 22 Οκτωβρίου 2021 και έτσι από τα 6 αδέλφια της οικογένειας αναπνέω μόνον εγώ ακόμη, με τη Χάρη του Θεού, και όταν, σπάνια, έχω λίγο χρόνο, συνεχίζω να συμπληρώνω αναμνήσεις για το μέλλον.

Την προηγούμενη μέρα είχε τραυματισθεί στα Καμάρια, χωριό απέναντι από το δικό μας, ο Στυλιανός Ελληνάκης, βασικό στέλεχος της Αντίστασης.

Την ημέρα εκείνη λοιπόν της 29ης Σεπτεμβρίου 1943, λίαν πρωί, οι περισσότερες μητέρες της γειτονιάς μας και μερικές από τις άλλες γειτονιές, είχαν φύγει για να επισκεφθούν τον τραυματία.

Νωρίς το πρωί τα παιδιά της γειτονιάς μας είχαμε συγκεντρωθεί στη μικρή πλατεία, τον "Λάκκο", δίπλα στο σπίτι μας, όταν εμφανίσθηκαν τα πρώτα αεροπλάνα. Πετούσαν κατά μήκος του ποταμού με κατεύθυνση προς τη Σούγια, σε ύψος χαμηλότερα από μας. Επιστρέφοντας προς βορρά, σε μεγαλύτερο ύψος τώρα, πολυβόλουσαν το χωριό και άφηναν τις βόμβες. Είχα εισέλθει τότε στο δέκατο έτος της ηλικίας μου -μεγαλύτερος από τα άλλα παιδιά. Ζήτησα λοιπόν και τρέξαμε κάτω από το άνοιγμα μεγάλου βομβαρδισμού. Την ίδια στιγμή η μητέρα μου, έχοντας στην αγκαλιά της τον Ευτύchio και σέρνοντας τη Γιαννούλα, έτρεχαν προς τα κάτω, κόντρα στον τρόπο των αεροπλάνων και των «δύρων» που έριχναν στο χωριό. Μου φώναξε η μητέρα να τους ακολουθήσω. Απάντησα: Όχι! Βλέπω (δηλαδή προστατεύω) τα κοπέλια.

Τα αεροπλάνα έφυγαν, αφού έριξαν τις βόμβες τους, όχι όμως πάνω στα σπίτια του χωριού. Όχι ασφαλώς εξ αιτίας αστοχίας. Το γιατί το μάθαμε όταν, μόλις πρόσφατα, ανακαλύψαμε τη Διαταγή του Student, όπου όριζε να καταστρέφονται τα σπίτια, αφού λεηλατηθούν από τους στρατιώτες!

Ο στρατός εισόρμησε λοιπόν, άρπαξε ό,τι πολύτιμο βρήκε και οδήγησε στον Λάκκο γυναίκες και παιδιά. Εκεί ο αξιωματικός, με κίνηση των χεριών του προς τα πάνω, έδειξε να κάνουμε και εμείς το ίδιο, δηλώνοντας έτσι ότι παραδίδαμε. Έτυχε να στέκω μπροστά του. Ξυπόλυτος, μόνο με ένα βρακάκι. Με την αντάρτικη αυτοσυνειδησία που είχα αποκτήσει από την αναστροφή με τους αντάρτες των χωριών μας και ειδικότερα με την ομάδα του Σ.Σ. Παπαδερού, τον κοίταξα στα μάτια και τέντωσα επιδεικτικά τα

χέρια μου προς τα κάτω. Με άρπαξε από την κοιλιά και με πέταξε προς τα πίσω, πάνω από τα κεφάλια των άλλων. Έπεσα σε ένα βράχο, με χτύπημα στην πλάτη, χαμηλά στη μέση. Σηκώθηκα, επέστρεψα στη θέση που ήμουν, στάθηκα μια στιγμή μπροστά στον αξιωματικό και όλως ανοήτως πρέπει να ομολογήσω, το έβαλα στα πόδια προς τα κάτω. Με συνόδευαν σφαίρες από ταχυβόλα στρατιωτών, που προφανώς δεν θέλησαν να με σκοτώσουν, όπως θα μπορούσαν με μια μόνο ριπή. Έφθασα στην άκρη μιας πεζούλας. Με το επόμενο βήμα θα έπεφτα στον γκρεμό πάνω από την Καινούρια Βρύση. Σταμάτησα, σταμάτησαν και οι βολές.

Τα γυναικόπαιδα του Λειβαδά οδηγήθηκαν τότε σε μια πορεία τρόμου και απειλής θανάτου. Φθάσαμε στην Πριναρέ, νότια του χωριού, όπου μείναμε φρουρούμενοι ολημερίς στη σκιά ελαιοδέντρων. Δίπλα έτρεχε η βρύση, νερό δεν άφησαν να πιούμε.

Ο ήλιος έγερνε προς τη δύση του όταν διταχθήκαμε να φύγουμε από εκείνο το μέρος. Φθάνοντας στο χωριό είδαμε φλόγες και καπνούς στα κατεστραμμένα σπίτια μας. Φτάσαμε στη βρύση.

Η πείνα και η δίψα μας ήταν αβάσταχτες. Όμως ούτε εκεί δεν μας επέτρεψαν να πιούμε νερό! Μια παραμυθία είχαμε όταν είδαμε ότι δεν είχαν καταστρέψει τον κεντρικό ναό του χωριού, αφιερωμένο στους Αγίους Πάντες και στον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου.

Εκεί είναι και το νεκροταφείο του χωριού μας. Η πορεία μας συνεχίστηκε μέχρι τα Αντωνιάνα, την κεντρική γειτονιά του Λειβαδά. Μας οδήγησαν στο «Τηλέφωνο». Ένα αρκετά ευρύ δωμάτιο με υπόγειο και ισόγειο. Το όνομά του οφείλεται στο ότι εκεί ήταν το μοναδικό τηλέφωνο του χωριού μας. Οι Γερμανοί το είχαν διατηρήσει για τη διανυκτέρευσή μας και το κατέστρεψαν ύστερα.

Εδώ συνέβησαν άξια μνήμης γεγονότα, όπως, ενδεικτικά μόνο:

α) Τα χαρούπια

Ο ιδιοκτήτης του σπιτιού Κωστής Σειραδάκης είχε εκεί τα χαρούπια που είχε μαζέψει αυτό τον μήνα. Η περιοχή μας είναι κατάλληλη για χαρούπιες, που δίδουν εξαιρετική ποιότητα καρπού.

Όπως λοιπόν είχαμε μείνει ολημερίς χωρίς τροφή, θεωρήσαμε τα χαρούπια ως Μάννα εξ ουρανού. Πολύ σύντομα όμως αντιληφθήκαμε τις συνέπειες της λαιμαργίας μας. Διότι τα χαρούπια ήταν αφ' ενός άπλυτα και αφ' ετέρου και κυρίως πλούσια σε ένα είδος ζάχαρης ή μελιού, που έκαμε τη δίψα μας ακόμη πιο ανυπόφορη.

β) Ένα τόλμημα που τιμωρήθηκε

Ξαπλώσαμε για ύπνο στο πάτωμα του σπιτιού. Η δίψα έδιωχνε τον ύπνο μου. Είχα ξαπλώσει κοντά στο ανοικτό παράθυρο. Ίσως αυτό να ανακάλεσε στη μνήμη μου κάτι που είχα διαβάσει σε βιβλίο του Δημοτικού Σχολείου μας. Κατά τον ελληνο-βουλγαρικό πόλεμο μια μικρή ομάδα Ελλήνων είχε συλληφθεί από Βουλγάρους, οι οποίοι τους έκλεισαν σε έναν πύργο, όπου υπήρχε ανοικτό παράθυρο, πολύ ψηλά από το έδαφος. Εκείνοι μετέτρεψαν ένα σεντόνι σε σχοινί και κατάφεραν να διαφύγουν τη νύχτα. Βάλθηκαν λοιπόν να τους μιμηθώ! Είχαμε σκεπαστεί ένα μεγάλο ρούχο. Σκέφθηκα να κάμω το ίδιο. Να κρεμαστώ από το παράθυρο, να πάω στη βρύση, να ξεδιψάσω και αν εύρισα κάποιο δοχείο, να το γεμίσω, να επιστρέψω στο Τηλέφωνο, να σκαρφαλώσω με το «σχοινί», να ανέβω έχοντας μαζί μου και το δοχείο, να ξυπνήσω τα φυλακισμένα γυναικόπαιδα να πιούν μια σταλιά νερό ο καθένας. Ήταν περίπου μεσάνυχτα όταν με τις κινήσεις μου να μετατρέψω το ρούχο σε σχοινί, ξύπνησα τη Θεοφάνεια, σύζυγο του πρωτεξαδέλφου μου Θεοφάνη Παπαδερού, έγκλειστου τότε σε γερμανικό Στρατόπεδο Συγκέντρωσης, όπου υπήρχε αργότερα θύμα του μεγάλου εγκληματία Mögele στο Hartheim της Αυστρίας. Όταν της ψιθύρισα το σχέδιό μου, άρπαξε το αυτί μου με τέτοια δύναμη, που ένοιωσα πως το είχε ξεριζώσει! Το σχέδιο ματαιώθηκε φυσικά!

γ) Η πορεία προς τα δεσμά και τον θάνατο

Το πρωί της 30ής Σεπτεμβρίου ξεκίνησε με καινούρια δεινά, που προστέθηκαν στη βασανιστική νύχτα, στην αβάστακτη πείνα και δίψα και

Ερείπια του χωριού Λειβαδάς.

Ο σκιτσογράφος Σπύρος Ορνεράκης απθανάτισε με το πένακι του το περιστατικό με τον μικρό Αλέξανδρο μπροστά στον Γερμανό κατακτητή.

στην αγωνία για τα ερχόμενα. Μια παρατήρηση προκάλεσε ταραχή και αμηχανία μεγάλη. Από την κλειδαρότρυπα της κλειδωμένης πόρτας δεν βλέπαμε Γερμανούς φρουρούς, όπως τους βλέπαμε την προηγούμενη μέρα. Πάνω από την περιοχή τριγύριζαν αεροπλάνα με εκκωφαντικό θόρυβο. Συμπέρασμά μας: Θα βομβαρδίσουν το σπίτι και θα μας σκοτώσουν ούλους! Δυό-τρία από τα μεγαλύτερα αγόρια ανοίξαμε τη λεμπάρτα, κατεβήκαμε στο υπόγειο, διαπιστώσαμε πως ήταν ανοικτή η πόρτα, Γερμανούς δεν είδαμε. Με την κραυγή μας κατεβείτε γρήγορα, άρχισαν να κατεβαίνουν, με πρώτα τα παιδιά. Δυστυχώς οι Γερμανοί εμφανίσθηκαν. Και άρχισαν να πυροβολούν στο ψαχνό! Πρώτο θύμα η Αμαλία Τσουρή, 14 χρόνων. Κάμποσοι τραυματίστηκαν. Βαρύτερα πάντων η Μαίρη, 16 χρόνων, κόρη του Αξιωματικού Χαράλαμπου Σειραδάκη, Λειβαδιανού, ο οποίος είχε το κουμάντο της αντίστασης στην περιοχή της Καντάνου κατά την Μάχη της Κρήτης.

Η σφαίρα πέρασε μέσα από τα στήθη της Μαίρης. Με ό,τι βρέθηκε στο Τηλέφωνο δόθηκε πρόχειρη βοήθεια στους τραυματίες. Ακολούθησε εντολή να εξέλθουμε. Και άρχισε η πορεία προς τη Σούγια. Πρώτη στάση στη βρύση. Μερικοί πρόφτασαν να πιούν λίγο νερό.

δ) Η εκτέλεση της Μαίρης

Μεσολάβησε όμως ένα τραγικό επεισόδιο. Στη βρύση βρέθηκε ένας γάιδαρος με σαμάρι. Ένας

Ο δρ Φιλοσοφίας Αλέξανδρος Παπαδερός, συνεχίζει τις προσπάθειές του για την ίδρυση Μουσείου της Μάχης της Κρήτης, της Κατοχής και της Αντίστασης.

στρατιώτης τον τράβηξε προς το μέρος που με μεγάλη δυσκολία και υποβασταζόμενη στεκόταν η Μαίρη. Μας έκαμε νόημα, τη βοηθήσαμε και κάθισε στον γάιδαρο. Ένας άλλος όμως (φαίνεται πως ήταν ο αρχηγός της ομάδας) την άρπαξε με βία και την έριξε κάτω. Άρχισε ένας άγριος καυγάς μεταξύ των δύο στρατιωτικών, ενώ βοηθήθηκε η Μαίρη να σταθεί όρθια. Τη στιγμή εκείνη την κρατούσαμε η αδελφή της από το δεξί χέρι και εγώ από το αριστερό. Και συνέβη αυτό που έχει εγγραφεί ανεξίτηλα στη μνήμη μου και επανέρχεται ακόμη ως μια διάβιου τραυματική εμπειρία. Ο εξαγριωμένος στρατιωτικός πλησίασε τη Μαίρη, τοποθέτησε το πιστόλι του κάτω από το σαγόνι της και πυροβόλησε! Άρπαξε ύστερα το νεκρό κορμί της, το πέταξε στην άκρη της πλατείας και διέταξε συνέχιση της πορείας. Μόλις που πρόφθασα να ριζώ λίγο νερό στο κορμί μου με τα αίματα της Μαίρης. Όμως κανένα νερό έκτοτε και μέχρι σήμερα δεν κατάφερε να απομακρύνει από τη μνήμη μου την αίσθηση της αιματοπληξίας και το βίωμα της Θηριώδους βαρβαρότητας.

Χρόνια αργότερα απεβίωσε η μητέρα μου Μαρία. Δεν μπορούσε να ανοίξει τότε ο οικογενειακός τάφος. Και φιλοξενήθηκε στον πρόχειρο τάφο, όπου είχε εναποτεθεί η Μαίρη, άγνωστο από ποιόν και πότε. Αργότερα έγινε μετακομιδή των οστών της Μαίρης στον δικό της τάφο και της μητέρας στον οικογενειακό. Αιώνια η μνήμη

αυτών!

Απορία: Εφαρμόστηκε στον Λειβαδά το πρόγραμμα Τ4 του Χίτλερ; Πρόκειται για το πρόγραμμα εκείνο, την έναρξη εφαρμογής του οποίου διέταξε ο Χίτλερ την 1η Σεπτεμβρίου 1939. Το φρικτό πρόγραμμα που εφαρμόστηκε σε παιδιά και ενήλικες της Γερμανίας, που επειδή έπασχαν από σοβαρές ασθένειες ή αναπηρίες, χαρακτηρίζονταν ως «αντιπαραγωγικά μέλη της εθνικής κοινότητας» και οδηγούνταν σε ειδικό ίδρυμα, όπου ακολουθούσε δολοφονία και αποτέφρωση.

Αναφέρεται ότι μέχρι το καλοκαίρι του 1941 είχαν εξοντωθεί περίπου 70.000 άνθρωποι. Το πρόγραμμα εφαρμόστηκε και σε κατεχόμενες χώρες. Δεν γνωρίζω αν είχαν οι στρατιωτικοί εντολή εφαρμογής οπουδήποτε αυτού του προγράμματος. Σίγουρο όμως είναι ότι γνώριζαν το πνεύμα του προγράμματος αυτού, που εφάρμοσε στον Λειβαδά ο φονιάς της Μαίρης. Ίσως μάλιστα να ήταν αυτός που την είχε τραυματίσει εκείνο το πρωί.

ε) Πορεία προς τη Σούγια

Από τη βρύση, άγνωστο γιατί, δεν οδηγήθηκαν στον παραδοσιακό δρόμο προς τη Σούγια, αλλά προς βορά. Έτσι περάσαμε δίπλα από τον ναό, αλλά δεν επέτρεψαν να μπούμε μέσα, να προσκυνήσουμε και να ανάψουμε ένα κερί για τη Μαίρη και τους άλλους σκοτωμένους. Φθάσαμε κάτω, στην καμάρα του Αγερνιώτη ποταμού. Εκεί που συναντάται με τον Καμπαγιώτη ποταμό. Κάναμε το σταυρό μας κοιτάζοντας προς την Παναγία την Κερά και το θαυμαστό καμπαριό. Ακολουθώντας τον χωρίς νερό ποταμό φθάσαμε στη Σούγια. Όχι όλοι. 2-3 γυναίκες τόλμησαν να κρυφτούν σε μεγάλους θάμνους και διέφυγαν.

Στη Σούγια διανυκτερεύσαμε στην αυλή του Γερμανικού Σταθμού (οικία Παπαδερού), που ήταν ασφαλισμένος με συρματοπλέγματα. Άνθρωποι της Σούγιας είχαν ετοιμάσει δείπνο με κρέας βραστό. Για ύπνο ξαπλώσαμε στην αμώδη αυλή.

στ) Η πορεία προς τα δεσμά

Την επομένη, 1η Οκτωβρίου, μας μετέφεραν με καΐκι στην Παλιόχωρα και από εκεί με τρία φορτηγά στρατιωτικά αυτοκίνητα στη Φυλακή της Αγιάς.

Να αναφέρω ένα προσωπικό δίλημμα: Είχε βραδιάσει όταν τα αυτοκίνητά μας σταμάτησαν στην πλατεία ενός χωριού. Δυστυχώς δεν έμαθα το όνομά του. Πάντως ήταν κάπου κοντά στην Αγιά. Έβλεπα πρώτη φορά λάμπες ηλεκτρισμού. Οι δυο στρατιώτες που κάθονταν στην πίσω άκρη του αυτοκινήτου με τα όπλα στα χέρια, κατέβηκαν και απομακρύνθηκαν προς τους ανθρώπους του χωριού, που είχαν προφανώς πληροφορηθεί για την αναμενόμενη διέλευσή μας και ήθελαν να μας συμπαρασταθούν. Εγώ σε όλη τη διάρκεια της πορείας στεκόμουν όρθιος στην μπροστινή μεριά της καρότσας.

Όταν φτάσαμε στο χωριό αυτό είχα μεγάλη ανάγκη να κάμω τα τσίσια μου. Αποφάσισα λοιπόν να κρεμαστώ από την αριστερή πλευρά του οχήματος και να τρέξω σε ένα κοντινό σκοτεινό σημείο. Εκεί αντιμετώπισα μεγάλο δίλημμα. Πρώτη ιδέα ήταν να τρέξω προς πιο σκοτεινό τόπο, να κρυφτώ, να σωθώ. Ταυτόχρονα το ερώτημα: Οι Γερμανοί, που μας είχαν μετρήσει, θα με αναζητούσαν. Και ποιος ξέρει σε ποιο κίνδυνο θα έβαζα τους ανθρώπους μας, αλλά και εκείνους του χωριού. Νίκησε αυτό το ερώτημα. Έτρεξα πίσω στο αυτοκίνητο και σκαρφάλωσα τη στιγμή που ξεκινούσε.

Οι άνθρωποι του χωριού έφεραν σε κάθε αυτοκίνητο ένα σακί κρεμμύδια. Πεινασμένοι και διψασμένοι όπως ήμασταν αρχίσαμε να τρώμε τα κρεμμύδια. Λάθος μεγάλο! Ήταν νύχτα όταν φθάσαμε στη Φυλακή της Αγιάς και οδηγήθηκα σε ένα Κελλά, με το στόμα και την κοιλιά μας να δοκιμάζονται από τους κρεμμυδόπρονους και την καρδιά μας να συνθλίβεται από το απειλητικό άγνωστο. Το μόνο «έπιπλο» στο Κελλά ήταν ένα κομμένο κάτω από τη μέση σιδεροβάρελο για τις σωματικές μας ανάγκες. Κανένα κάθισμα. Ο ύπνος στο πάτωμα. Μεσήμερι και αργά το απόγευμα έξω από το Κελλά διανομή της τροφής. Έτσι άρχισε σε αυτό το φρικτό κολαστήριο της Κρήτης τον καιρό της κατοχής το μαρτύριό μας, το βράδυ της 1ης Οκτωβρίου του 1943.